

Iskanje izgubljenih vrednot – izzivi časa

Danes vstopamo v postmoderno dobo. Postmodernizem je obdobje, v katerem se zaokroža in zaključuje pozna moderna.

Filozofsko gledano se najprej vprašamo ali je postmoderna nasprotje moderne dobe ali morda začetek nečesa novega, nam neznanega, nekaj v naslednjem ciklusu razvoja družbe. Znano je, da upošteva individuum v vseh njegovih lastnostih, dobrih in slabih.

Če postmoderno vključimo v prihodnji ciklus družbenega razvoja, lahko z veliko gotovostjo trdimo, da se bo njena etična perspektiva kazala v vseh svojih pozitivnih prvinah v primerjavi z antropocentrično miselnostjo, ki izhaja iz petdesetih let prejšnjega stoletja, v razmerju posameznik - družba ter obvladovani, individualistični in vedno bolj razosebljeni miselnosti moderne dobe.

Z analizo moderne dobe bomo videli, da želi ta posameznika postaviti v naprej določena pravila v okviru obstoječih veljavnih družbenih norm, monoteističnih vrednot, v funkcionalne podsisteme, brez možnosti, da sam vpliva na svoje življenje, da ga "kroji" po lastni izbiri in želji.

Glavni dejavnik moderne misli je torej emancipacija individuum v okviru sprejetih pravil in norm.

Prav tako bi lahko ugotovili, da je moderna, kot »Don Kihot« napovedala »vojno in boj« proti vsem oblikam trpljenja in bolečini, kar se je pokazalo kot utopizem.

Prvič smo pričali, da se v pozni moderni, kot razvojnem ciklusu družbe, družbeni odnosi večinoma instrumentalizirajo, kar pomeni, da se vse utaplja v »golih« dejstvih in svobodnih oblikah liberalnega razmišljanja, ki so brez osnovnih vrednot: vse je opravičeno, instrumentalizirano (tako imenovani tajkuni govorijo, da so vse počeli na podlagi obstoječe zakonodaje), ne glede na etiko, veljavne družbene norme ter navsezadnje brez človeških vrednot.

Ta naravnost in odnos do družbenih norm je v precejšnji meri privedlo do negativne selekcije pri izbiri direktorjev, političnih akterjev in, v večini primerov, lastnikov kapitala, kar je neposredno privedlo k vzpostavljanju t.im. neformalnih interesnih »mrež« in lobijev, ki v bistvu »krojijo« družbene odnose, predvsem moralne.

Paradoks je, da neformalne mreže »pokrivajo« celoten spekter družbenega prostora in je na nekakšen način država postala njihova »talka«, zlasti ne delujejo kontrolni mehanizmi države, polje demokracije je zoženo, demokracija je le navidezna.

Negativna selekcija je prav tako pripeljala do »uničenja« srednjega družbenega sloja, večanja revščine in bogastva posameznikov (na račun drugih), ki včasih niti ne vedo, zakaj so bogati. Nekateri sociologi vidijo osnovo za takšno negativno selekcijo ravno v racionalizaciji in utopiji.

Lahko bi trdili, da so družbeni odnosi poenostavljeni do skrajnih meja sprejemljivosti.

Kot zanimivost morda to, da lahko pričakujemo, da se bo zgodil »družbeni paradoks«, nekateri posamezniki iz t.im. skupine »negativne selekcije« bodo ob naslednjih volitvah v

svojih programih izhajali iz načel etičnosti in moralnosti posameznika in vrednostnih kategorijah znotraj družbenih odnosov, kot da je to nekaj samo od sebe zaželeno in samoumevno. V svoje programe bodo »vnesli« prvine iz sistema splošne kulture, zlasti vrednote, znanje, moralo, etiko ter veljavne pozitivne norme. Skušali se bodo »oddvojiti« od dosedanje uveljavljene kulture, ki jo označujemo s skupnim imenovalcem »kultura kapitala«, za katero vemo da temelji predvsem na eni prvini kapitalizma in sicer eksploataciji (lobiji v gradbeništvu, nasilni prevzemi, ...), kar posledično pomeni, da bodo večje »breme« nesli ekonomsko šibki individuumi ter robne skupine državljanov.

Po drugi strani se danes v svetu soočamo z velikimi družbenimi problemi, ekološkimi problemi, gospodarsko krizo, kriminalom, recesijo, korupcijsko prakso...

Z gotovostjo lahko trdimo, da prevladujoča miselnost, ki temelji na »kulturi kapitala«, zlasti patološka narcisoidnost lastnikov kapitala, bo privedlo do izgube osebne identitete državljana ter padca vesti in morale v družbi.

Pri vsemu navedenemu smo kot pozitivno družbeno kategorijo zanemarili »socialni kapital«, ki je ena od pozitivnih prvin kapitalizma.

Negativne posledice bodo nedvomno pripeljale do kopičenja entropije v družbenih sistemih, do stavk, splošnega nezadovoljstva, zahtevah po redistribuciji odtujenih dobrin, ustanavljanju novih političnih strank (z istimi akterji), množenju civilnih iniciativ, zahtevah po večji socialni kontroli (od spodaj navzgor), iskanju moralnih konsenzov, populizma, izvajanju nujnih reform brez širšega konsenza, porastu »socialnih bolezni« ter povečanju kriminalitete.

Sedanje težave, problemi ter izzivi bodo še bolj ogrozili sedanje in prihodnje generacije, predvsem v eksistenčnem smislu, v izgubi socialne varnosti in »razkroju« osebne identitete, anemičnosti in apatiji ter nezaupanju v obstoječi družbeni sistem in veje oblasti.

Življenje »navadnih« državljanov postaja življenje brez dostojanstva in pozitivnih vzgledov.

Ako širše pogledamo vidimo, da so negativni učinki med seboj usklajeni in v večji meri kompatibilni, kar se kaže na odnosni ravni, z okoljskimi katastrofami, vojnami, medijskem »linču«, negativnem vplivu splošno dostopnih informacij po svetovnem spletu in drugem.

Beck (1992) govori o *nevarnostih in tveganjih* v pozni moderni, ki so bistveno drugačna kot v preteklosti. Po njegovem mnenju je pojem tveganja neposredno povezan s konceptom *refleksivne modernizacije*.

Tveganja so posledica velike moči modernizacije in politične refleksivnosti. Nekateri menijo, da so neukrotljiva in utopična.

Danes smo, poleg drugega, priče subtilnim oblikam diskriminacije in odtujenosti. Razloge za to eni vidijo, med drugim, tudi v večji razgibanosti in dinamiki družbenih sistemov in podsistemov v sodobni družbi. Znano je, da se zaradi časovnih in prostorskih razsežnosti družbeni odnosi uravnavajo in vzpostavljajo s funkcionalnimi podsistemi in simbolnimi pomeni.

Življenje državljanov, brez funkcioniranja in uporabe storitev funkcionalnih podsistemov, kot so zdravstvo, šolstvo, socialno varstvo, kultura, šport, promet, infrastruktura, komunikacije ..., je obsojeno na večanju občutka nemoči, marginalizacijo in socialno izključenost večjega dela državljanov.

Funkcionalni podsistemi imajo tudi to pomanjkljivost, da niso enako dostopni vsem državljanom.

Refleksijo o njihovi koristnosti bi morali podati, ter na njihovo funkcioniranje vplivati, sami uporabniki in ne politični akterji, kot se to dogaja danes. V nasprotnem primeru funkcionalni podsistemi »ujamejo« posameznika, ki s tem izgubi moč in vpliv, da sam »kroji« svoje življenje na svoj način. (Ali imamo danes vpliv na kakovost vode, ki jo pijemo, kakšno hrano kupujemo, na javne gospodarske službe, ekologijo, zdravstvo, javne storitve, ...?).

Iz tega izhaja, da državljanji ne sodelujemo v krepitevi družbe in njenem pozitivnem spreminjanju, zlasti pri spreminjanju družbenih odnosov. Prav tako nimamo vpliva na projekcijo in prihodnost družbe.

S takšnimi pristopi bo človek postal »nepotreben« *produkt* družbenih interakcij. Obtičal bo na robu družbe, v položaju odvisnosti in družbeni izolaciji, brez možnosti vpliva na svoj položaj in umestitev v družbo. Vpliv, ki se nam »ponuja« skozi demokratične institucije je le navidezen.

Lahko bi rekli, da smo državljanji brez države (nekateri uporabljajo termin »mačehovska država«).

Seveda družbene elite, tako ekonomske, politične in medijske, ter interesni lobiji niso »ujeti« v funkcionalne podsisteme. Morda kot zanimivost: tudi in na ta način so ločeni od »navadnih« državljanov (posebni prostori, drugačne storitve, svet zase, elitizem, bogastvo, negativen odnos do okoljskih vprašanj, negativna narcisoidnost ...) in ne vedo kaj si državljanji želijo in kaj mislijo o njih.

Iluzije modernizma so torej bile v njegovem verovanju in prepričanju, da bo mogoče vso družbeno nečednost, umazanijo, bolezni in negotovosti sveta prej ali slej premagati in sistematično reševati z racionalnimi pravili in sprejetimi normami (zakonodaja je večinoma prirejena in pisana na »kožo« določenim krogom).

Očitno je, da je to bila *iluzija*.

Izguba vrednostnih sistemov bo sprožila kvečjemu zahtevo po večjem državnem posredovanju – torej krepitevi etatizma, kar bo po drugi strani brezpogojno zmanjšalo moč državljanov in civilne družbe.

Hipotetično gledano, takšen razvoj družbenih odnosov lahko pelje v totalitarizem.

Postmodernizem se ne strinja s to miselnostjo in njenem umeščanju v družbene odnose. Individuum želi »naučiti«, da bi znal spoštovati vse nejasnosti in dvoumja, da bi imel primeren način do drugih ljudi, njihovih občutkov in emocij.

Vrednote naj bi izhajale iz samega individuum.

Postmodernizem izhaja iz stališča, da se ne bi smelo dovoliti, da je posameznik, proti svoji volji »ujet« v vnaprej določene vrednostne sodbe in kategorije ter neustrezna socialna razmerja (brezdomci, otroci iz revnih družin, sodobni sužnji, priseljenci, prosilci za azil, ...) posledica česar so stigma, predsodki, gospodarske odvisnosti in drugo.

Kakovost življenja bi morala postati človeška vrednota. Poleg gospodarske uspešnosti družbe bi bilo potrebno kot smerokaz vzeti v obzir tudi druge relevantnosti: zdravstvo, izobraževanje, znanje, kulturo, vrednote, duhovne vrednote, odnos do bolnih, ostarelih, otrok, drugih kultur, političnega prepričanja, svetovni nazor, etiko pripadnosti, raso, spol, itd.

Torej, gospodarska rast ni več cilj družbenega razvoja, temveč le sredstvo za doseganje drugih vrednot v družbi, družbi blaginje za vse in vsakogar.

Družbene razlike naj bi v bodoče šle v smeri prispevka k komplementarnosti, ki naj bi predvsem bogatile vse državljane na različne načine.

Postmodernizem je med drugim tudi zelo jasno »napadel« modernistični poskus postavitve univerzalnih in trdnih temeljev etičnim pravicam.

Poudarek daje pluralnosti in raznolikosti, priznava omejenost človekovega spoznanja (rušenje absolutnih sistemov in teoretičnih diskurzov), se zavzema za človekove pravice, definira nov odnos do feminizma, odpiranju prihodnosti, iskanju nečesa, ki na nov način odkriva globino človeške eksistence.

Eden od temeljev postmodernizma je globalizacija na vseh ravneh oziroma področjih. Iščejo se nove perspektive, gradijo se nove vrednote in nove tradicije, ki zahtevajo drugačno etično in moralno držo moralnega subjekta.

Postmodernizem želi naučiti posameznika, da bi znal spoštovati vse nejasnosti in dvome v družbi, da bi znal spoštovati človekova čustva in njegove pravice, da ne bi vse človekove aktivnosti vnaprej preračunal in razvrstil v vnaprej določene kategorije in družbene norme.

Pogostokrat se postavlja vprašanje: Ali je to res?

Nekateri teoretiki trdijo, da ima postmodernizem med drugim tudi svojo »*dekadentno obliko*«.

Trdijo, da ima nova oblika negativno plat, ki se kaže predvsem v tem, da vedno ne odpira novih perspektiv. Človeka v veliki meri »oropa« prave možnosti spoznanja in iskanja življenjskega smisla, »oropa« ga temeljne sposobnosti po bivanju, pušča ga ponižanega, strtega v fragmentarnosti bivanja; tak človek je apatičen, utrujen, naveličan, ostaja torej samo ciničen človeški subjekt v življenjski praznini.

Posameznik je brez socialne mreže nepopisani identifikacijski list papirja, brez jasne vizije in načrtovane bodočnosti, orientacijskih simbolov v prostoru in času.

Postmodernizem je po njihovem: "*modernizem brez iluzij*".

Na takšno stališče bi si morda morali odgovoriti na naslednje:

1. *Kakšna je danes naša socialna odgovornost do drugega subjekta-individuuma? (Socialna odgovornost: S tem razumemo nudenje pomoči ljudem, ki so od nas odvisni. Norma socialne odgovornosti ni formalna. Je zgolj osebno prepričanje posameznika, da bo v določenem trenutku nudil pomoč tistemu, ki jo potrebuje (Mirjana Nastran-Ule, 1992), seveda pod pogojem, da je ta vrsta odgovornosti umeščena med osebne norme posameznikov.)*
2. Ali smo sposobni kot moralni subjekti prevzeti odgovornost za drugega, pred odgovornostjo drugega zate? (pred sprejemom odgovornosti drugih za nas)

Preprosto povedano, zavedati se moramo nevarnosti, da ne bi prišlo do izgube osebne identitete ter, da bi se izognili »brezosebni« individuuma in njegovega »utapljanja« v reki drugih individuumov. Vsako človeško bitje je vrednota samo po sebi.

Nepopisani list popisati z lastnoročnim rokopisom pri slehernem posamezniku, z vsebinami, ki izhajajo iz njegovih vzgibov, želja in interesov. Popis naj temelji na lastnem videnju, brez skrbništva in polepševanja.

Odnos »prvih« do »drugih« še ni definiran in ni »vstopil« v novo kulturo kot način sobivanja. Socialna bližina med ljudmi bi morala biti temelj moralne odgovornosti človeka za sočloveka, socialna bližina med ljudmi bi morala biti vzrok za moralno odgovornost posameznika do drugega posameznika.

Težave človeštva se bodo tudi pokazale tudi pri iskanju novih vrednot okrog katerih naj bi se združevale različne kulture (lahko upamo, da to ne bo "macdonalizacija", moč kapitala, dekadentna oblika globalizacije, liberalni pogled na svet). Znano je, da si danes civilizacije sveta neizogibno nasprotujejo zaradi velikih razlik v kulturi in religiji.

Postmodernizem bo moral poiskati odgovore tudi na probleme v odnosu: »individuum - družba in individuum – skupina«.

Ob koncu bi poudaril, da se moramo zavedati, da v interakciji individuum – socialno okolje prihaja do individualne različnosti med ljudmi.

Disperzija različnosti je vsekakor pogojena z družbenim statusom, ki ga posameznik ima, njegovimi osebnimi lastnostmi ter socio-kulturno in družbeno determiniranostjo, vendar bi interakcije morale temeljiti predvsem na vrednostnih kategorijah – obojestransko.

S tem bi disperzija in kvaliteta socialnih stikov in interakcij, ki jih človek vzpostavlja skozi vso življenje na različnih ravneh, prispevala k njegovi avtonomnosti, kompetentnosti in vključitvi v širšo družbeno skupnost.

Njegova individualna različnost bi se povečala v odnosu z okoljem v katerem biva in s tem bi bogatil samega sebe in socialno okolje v katerem biva.